

> Kaksi kirjaa Koiviston tiestä presidentiksi: Väitöskirjasta tietokirjaksi

Risto Hauvonen on vuonna 2015 julkaissut sekä väitöskirjan *Vallanvaihdon muuttuva kuva. Kekkonen sairastuminen ja Koiviston nousu valtion johtoon lehdistön, muistelmien ja historianankirjoituksen kuvamana* että sen pohjalle rakentamansa tietokirjan *Koivisto Kekkosta kaatamassa*, joissa hän tarkastelee yhtä lähihistoriamme mielenkiintoisimmista saranakohdista: Urho Kekkonen ajan vaihtumista Mauno Koiviston aikaan. Vuonna 1979 kukaan politiikkaa seuraava ei olisi lyönyt vetoa Koiviston presidenttiyden puolesta. Häntä edellä veikkauksissa olivat Kalevi Sorsa, Ahti Karjalainen ja jopa Paavo Väyrynen.

Kirjojen näkökulmaksi on otettu se kuva, joka eri lähteissä annettiin Koiviston II hallituksen tapahtumista toisaalta välittömästi tapahtumien ollessa ”päällä” ja toisaalta tämän kuvan tarkentumisesta ajan kuluessa. Tarkastelun kohteena on ollut nimenomaan vallanvaihdon kuva eli mitä kulloinkin esitettiin totena, ei niinkään mitä oikeasti tapahtui.

Luin tietokirjan heti sen ilmestyttyä syksyllä 2015. Kirjasta oli kuitenkin vaikea hahmottaa lähestymistapaa ja kysymyksenasettelua, joten jouduin erikseen perehtymään tieteelliseen alkuperäisteokseen eli Hauvosen Turun yliopistossa 26.2.2015 puolustamaan väitöskirjaan.

Lähihistoriasta julkaistun tiedon vaiheistus

Väitöstutkimuksessaan Hauvonen käyttää britti-historioitsija D. C. Wattin esittämää typologiaa metodisena apuvälineenä. Artikkelissaan ”Mitä oman ajan historia on?” Watt (1991) on kehittänyt seitsenportaisen lähestymistapaluokituksen jäsentämään oman ajan historiaa käsitteleviä kirjoituksia ja tutkimuksia aina ”ensimmäisistä ker-

tomuksista” (vaihe 1) perusteellisiin tutkimuksiin (vaihe 6), jotka mahdollistavat syvällisen ymmärryksen syistä, jotka olivat saattaneet johtaa aikaisempia kirjoittajia ja tapahtumien tulkitsijoita harhaan. Kun tapahtumien ajankohdasta on kulunut pitkäaikainen aika, tutkijoiden kiinnostus saattaa myös heiketä – katsotaan, että kaikki oleellinen on jo selvitetty (vaihe 7). Historia kuuluu Wattin mukaan ”omaan aikaan” niin kauan, kun sillä oletetaan olevan vaikutusta nykypäivän politiikkaan.

Tässä ajatusmallissa historioitsija suunnistaa ajallisen perspektiivin jatkuvassa muutoksessa, joka luo enenevässä määrin uusia näkökulmia lähimenneisyyteen. Oletus on, että ajallisen välimatkan kasvaminen tutkittavan tapahtuman ja tutkijan oman tarkasteluajankohdan välillä luo pohjaa aiempaa kriittisemmälle tutkimusotteelle.

Hauvonen on väitöskirjassaan soveltanut yllä kuvattua Wattin esittämää historianankirjoitusten vaiheistusta siten, että hän on tulkinut tarkastelun kohteena olevien lähteiden syntyneen ikään kuin neljänä aaltona: 1) itse tapahtumavuosina 1979–81 julkaistut tuoreet tekstit, 2) kylmän sodan loppuvuosina 1982–89 kirjoitetut teokset, 3) kylmän sodan päättymisen jälkeen vuosina 1990–2000 julkaistut teokset ja 4) viimeisimmät tätä tarkasteltavaa tapahtumaketjua käsittelevät teokset vuosilta 2001–14.

Koska Tapio Tervämäki on toisaalla tässä lehdessä (s. 67) arvioinut väitöskirjan otsikolla ”Moniongelmainen väitöskirja vallanvaihdosta” lähes ylimääräisen vastaväittäjän perusteellisuuudella, keskityn seuraavassa tietokirjan kummallisuuteen.

Väitöskirja ja tietokirja eivät tunne toisiaan

Väitöskirjan sekä esitarkastajana että toisena vastaväittäjänä toiminut Lasse Lehtinen on kirjoittanut reipasotteiset saatesanat tietokirjaan. Tietokirjailija on ilmeisesti ajatellut, että mainitut saatesanat riittävät, ja siten kirjassa ei ole kirjoittajan omaa esipuhetta. Näyttää siltä, että Hauvo-

nen on saanut Lehtisestä kirkasotsaisen kummi-
sedän sekä tieteellisen tiedon työstämiseen että
jo julkaistun tiedon muokkaamiseen lukukirjan
muotoon.

Oudoksi tarkasteltavan kirjaparin tekee se,
että kirjat eivät ”tunne toisiaan”. Tietokirjassa ei
missään kohdassa (takakannessa, päällysliepees-
sä, saatesanoissa) kerrota sen pohjautuvan aka-
teemisen arviointiprosessin läpikäyneeseen opin-
näytetyöhön. Yliopistolain (558/2009, 2 §) mukaan
”...yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimis-
ta, toimia vuorovaikutussuhteessa muun yhteis-
kunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ...
yhteiskunnallista vaikuttavuutta”. Onko siis kor-
rektia vaieta siitä, että tutkimus on yliopistolain
hengessä tuotteistettu tietokirjaksi kaiken kansan
iloksi ja opiksi?

Tietokirjan rakenne ei ole yhtä selkeä kuin väi-
töskirjan. Itse asiassa tutkimuksellisen rakenteen
häivyttäminen aiheuttaa kirjaan toistoa ja päällekkäisyyttä. Väitöskirjan liitteenä ollut graafinen aikajana tapahtumien ja terminologian kehitymisestä olisi oleellisesti auttanut myös tietokirjan lukijaa. Niitä harvoja lukijoita, jotka osaavat hankkia käsiinsä väitöskirjan, saattaa myös tympiä se, että tietokirjan viimeiset viisitoista sivua – lyhennykset huomioon ottaen – ovat sanasta sanaan identtiset väitöskirjan tekstin kanssa. Ja jopa siinä määrin, että sanaa ”(väitöskirja)työ” ei aina ole huomattu muuttaa sanaksi ”tietokirja” tai ”teos”. Käsitykseni mukaan myös tietokirjailijan tulisi omia kirjoituksiaan suoraan lainatessaan kertoa ja osoittaa alkuperäinen lähde.

Väitöskirjassa kirjallisuusluettelo jakaa käy-
tetyt lähteet – tarkemmin perustelematta – primääri- ja sekundäärilähteisiin. Ensin mainittu ryhmä muodostaa tutkimuksen varsinaisen materiaalin, jossa on nimeltä mainittuja lehtiä, muistelmia, raporttikirjoja ja tutkimuskirjallisuutta. Sekundäärilähteet ovat tausta-aineistoa, jossa on mukana painetun materiaalin lisäksi vähäisessä määrin myös arkistotietoa ja neljän henkilön haastattelut. Viime mainittujen joukossa on jälleen tuttu nimi: Lasse Lehtinen – työn esitarkastaja ja vastaväittäjä. Vainuttaa lievästi sanoen sisäänlämpiävältä.

”Lukukirjaksi” kirjoitetussa tietokirjassa alku-
peräislähteet on merkitty leipätekstiin juoksevin numeroin yläindekseiksi, jotka kirjan lopun viite-

luettelossa on avattu. Kirjallisuusluettelo sisältää käytetyt kirjamuotoiset lähteet. Tietokirjaluo-
netta tukee perusteellinen henkilöhakemisto.

Kirjapari – ainakin rinnakkain luettuna – sel-
ventää julkisuuteen eri ajankohtina tulleen tiedon
sumuisen, joskus tarkoituksenhakuisenkin, kuvan
kirkastumista ajan myötä.

KIRJALLISUUS

- Hauvonen, R. (2015) *Koivisto Kekkoista kaatamassa*. Kustannus-
osakeyhtiö Paasilinna. 288 s.
- Hauvonen, R. (2015) *Vallanvaihdon muuttuva kuva. Kekkonen sai-
rastuminen ja Koiviston nousu valtion johtoon lehdistön, muis-
telmien ja historiankirjoituksen kuvaamana*. Turun yliopiston
julkaisuja Sarja C: 401.
- Watt, D. C. (1991) Mitä oman ajan historia on? Teoksessa: *Poliit-
tinen historia, Suomi ja muut*, 13–21. Toim. Seppo Hentilä ja
Timo Turja. Pohjoinen.

JUHANI PÄIVÄNEN

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston suomensäätieteen professo-
ri (emeritus).

